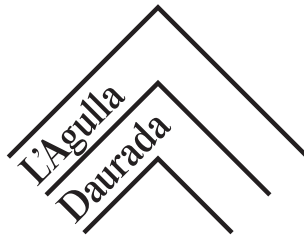

A l'est de l'Edèn

John Steinbeck

Traducció de Miquel Sorribas

Per a en Pascal Covicci

Estimat Pat,

Un dia vas acostar-te'm mentre tallava una figureta de fusta i em vas dir:

—Per què no fas alguna cosa per a mi?

Vaig preguntar-te què volies, i em vas respondre: «Una capsa».

—Per a què la vols?

—Per guardar-hi coses.

—Quines coses?

— El que sigui que tinguis.

Doncs bé, aquí tens la capsa. Hi he ficat gairebé tot el que tinc, i encara no és plena. Hi ha dolor i hi ha il·lusió, bons i mals sentiments, bons i mals pensaments; el plaer de la composició, una certa desesperança i la indescriptible alegria de la creació.

Hi ha, a més de tot això, la gratitud i l'estima que et tinc.

I, tanmateix, la capsa no és plena encara.

JOHN

PRIMERA PART

Capítol 1

1

La vall del Salinas se situa al nord de Califòrnia. És una comalada estreta i allargada que s'estén entre dues serres, i pel mig hi serpenteja el riu Salinas tot fent giragonses fins a desembocar a la badia de Monterrey.

Recordo els noms que de petit posava a les herbes i a les flors misterioses. Recordo on podia ser que visquessin gripaus i a quina hora era que els ocells es despertaven a l'estiu. Recordo l'olor que feien els arbres i les estacions; l'aspecte que tenia la gent, com caminava, l'olor que feia fins i tot. Els records de les fragàncies són d'allò més intensos.

Recordo que les muntanyes de Gabilan, a la banda oriental de la vall, eren unes muntanyes alegres, radiants i repletes de sol i de bellesa, una mena d'invitació que et feia voler pujar a la seva càlida falda gairebé com qui vol pujar a la falda de la seva mare estimada. Et cridaven amb una tendresa d'herba esgrogueïda. A l'oest, les muntanyes de Santa Lucía es retallaven contra el cel i separaven la vall del mar obert, i eren fosques i sinistres, hostils i perilloses. Sempre he sentit esgarripança per l'oest i amor per l'est. No sé d'on la devia treure, aquesta idea, si no fos perquè el dia sortia per damunt les agulles de les Gabilán i la nit ressorgia d'entre els cims de Santa Lucía. Podria ser que el naixement i la mort del dia influïssin en la percepció que tenia de les unes i de les altres.

Pels dos vessants de la vall descendien torrentols que s'esmunyien entre el rocam i anaven a parar a la llera del riu Salinas. En anys humits, a l'hivern baixaven plens a vessar i inflaven el riu, que a vegades s'enfurismava i rebullia, i aleshores, revingut, ho destruïa tot. Arrencava les closes dels camps i engolia hectàrees senceres de conreu; assolava cases i estables, que se n'anaven flotant d'un cantó a l'altre arrossegats pel corrent. Atrapava porcs, vaques i ovelles, els enfonsava en les seves aigües brutes i fangoses

i se'ls enduia fins al mar. Llavors, a finals de primavera, el riu anava perdent cabal i reapareixien els bancs de sorra. I a l'estiu se'l veia ben sec: sota els marges escarpats només quedava algun bassal en els punts més fondos, on abans hi havia hagut remolins. L'herba i els joncs rebrotaven i els salzes es redreçaven, mostrant a les branques superiors la brossa que la riuada havia arrossegat. El Salinas era només un riu a temps parcial: el sol d'estiu el feia anar per sota terra. No és que fos res de l'altre món, en absolut, però era l'únic riu que teníem, així que ens en vantàvem: si n'era, de perillós, en un hivern humit, i que eixut que corria en un estiu sec. Pots presumir del que sigui si és l'únic que tens. De fet, és possible que, com menys tinguis, més hakis de presumir.

Entre les dues serres i per sota el peu de les muntanyes, el terreny de la vall del Salinas és pla perquè abans era el fons d'un braç d'aigua d'uns cent cinquanta quilòmetres que entrava des del mar. Fa centenars d'anys, la boca del riu a Moss Landing era el punt d'entrada d'aquest llarg canal terra endins. Una vegada, a vuitanta quilòmetres de la costa, el meu pare va obrir un pou. Al principi la barrina en va sortir amb terra superficial, després amb grava, i en acabat amb sorra marina blanca plena de petxines i, fins i tot, trossets d'ossos de balena. Hi havia sis metres de sorra i llavors terra negra un altre cop, inclús un tros de sequoia, que és aquesta fusta que no es podreix mai. Abans del mar interior, la vall devia haver estat un bosc. I tot allò havia passat just sota nostre. A vegades, de nit, em semblava sentir encara el mar i el bosc de sequoies d'un altre temps.

En les vastes extensions de terreny planer que discorrien per la vall, la capa llaurable era fonda i fèrtil. Tan sols calia que vingués un hivern ben plujós perquè la fes esclatar d'herba i de flors. En anys humits, les flors de primavera eren tot un espectacle: una catifa de llobins i roseselles s'estenia per la vall i cobria fins i tot el peu de les muntanyes. Una dona em va dir una vegada que les flors de colors semblaven més vives si n'hi afegies unes quantes de blanques per fer-les ressortir. Els llobins blaus tenen tots els pètals amb un contorn blanc, de manera que un camp de llobins és més blau del que us pugueu arribar a figurar. I entremig hi ha esquitxos de roseselles californianes. També són d'un color encès, que no és taronja ni daurat; més aviat, si l'or pur fos líquid i pogués fer escuma, aquesta escuma daurada podria ser del color de les roseselles. En acabar-se'n la temporada, les roseselles donaven pas a la

mostassa, que llavors s'alçava fins ben amunt. Quan el meu avi va arribar en aquest indret, la mostassa era tan alta que als homes a cavall només se'ls veia el cap per damunt de les flors grogues. A les terres altes l'herba era coberta de ranuncles, consoldes i violetes grogues amb el centre negre. I una mica més tard hi apareixien clapes de garanyones vermelles i grogues. Aquestes eren les flors dels espais oberts i solells.

A l'ombra i a recer de les alzines, les falzies florien i perfumaven l'aire, i de sota les ribes molsoses dels cursos d'aigua penjaven mates fornides de falgueres daurades i de cinc dits. Hi havia també campanetes i fanalets, de color crema i aspecte gairebé pecaminós, tan rars i màgiques que, quan un nen en trobava una, se sentia escollit i especial tot el dia.

En arribar el juny, les gramínies espigaven i rossejaven, i els turons es vestien d'un marró que no era marró sinó or, safrà i vermell, un color indescriptible. I des de llavors i fins que no tornava a ploure, la terra s'eixarreïa i els rieranys deixaven de sonar. Es formaven esquerdes sobre la terra plana i el riu Salinas desapareixia sota la sorra. El vent bufava per tota la vall, acumulant pols i garbissos i guanyant força i duresa a mesura que avançava cap al sud. Al vespre s'aturava. Era un vent aspre i nerviós, i les partícules de pols que arrossegava et tallaven la pell i et cremaven els ulls. Els pagesos es cobrien la cara amb ulleres i mocadors per protegir-se'n.

A la vall el sòl era ric i profund, però al peu de les muntanyes no era més fondo que les arrels de les herbes. Com més amunt anaves més prima era aquesta capa, perforada aquí i allà per pedres punxegudes, i a partir del punt en què deixava d'haver-hi vegetació, la terra ja no era sinó una espècie de grava seca i pedregosa que t'enlluernava en reflectir la roentor del sol.

He parlat dels anys de bonança en què les pluges eren copioses. Però també n'hi havia de secs, i en aquests el terror campava per la vall. L'aigua arribava en cicles de trenta anys. El més habitual és que hi hagués cinc o sis anys esplèndids en què podien caure entre cinc-cents i sis-cents litres per metre quadrat i la terra esclatava de verd. Llavors en venien sis o set de prou bons en què en queien entre tres-cents i quatre-cents, i després en teníem sis o set de secs en què a vegades tan sols en queien cent cinquanta o dos-cents. La terra s'assecava, l'herba granava tristament a poca altura i a la vall apareixien zones ermes i

pelades. Les alzines es rebregaven i les artemísies adoptaven un aspecte cendrós. La terra es clivellava, els torrents s'evaporaven i el bestiar rosegava branquillons secs amb desgana. Llavors els pagesos i els ramaders maleïen la vall del Salinas. Les vaques emmagrien i de vegades morien de fam, i la gent havia de tragar l'aigua de beure en barrils fins a les granges. Hi havia famílies que es venien la casa per no res i se n'anaven a una altra banda. I una cosa que passava sempre era que en els anys secs la gent s'oblidava dels anys bons, i en els anys humits se'ls esborrava del tot el record dels anys dolents. Sempre era així, sense excepció.

2

I aquesta era la llarga vall del Salinas. La seva història és com la de la resta de l'estat: al principi hi havia indis, una raça inferior amb poca empenya, inventiva o cultura, un poble que s'alimentava de cucs, petxines i saltamartins perquè eren massa ganduls per sortir a caçar o a pescar. Menjaven el que podien arreplegar i no plantaven mai res. Molien glans amargues per fer-ne farina i fins i tot les guerres que lliuraven eren una pantomima ben avorrida.

Aleshores van venir-hi els exploradors espanyols, secs i asprius, realistes i cobejosos. L'objecte de la seva cobdícia era l'or i era Déu. Col·leccionaven ànimes i col·leccionaven joies. Acumulaven valls i muntanyes, rius i horitzons sencers, com qui avui adquireix solars per edificar-hi. Aquells homes braus i eixuts resseguien la costa d'una punta a l'altra sense descans. Alguns van instal·lar-se en terres vastes com principats, concedides per reis espanyols que no tenien la més mínima idea del que els regalaven. Els primers propietaris vivien en assentaments feudals humils, i el seu bestiar pasturava lliure i es multiplicava. Cada tant, els propietaris sacrificaven les vaques per quedar-se'n la pell i el greix i deixaven la carn per als voltors i els coiots.

Quan van arribar, els espanyols van haver de posar nom a tot el que veien. Tal és la primera tasca de qualsevol explorador; la tasca i el privilegi. Abans de poder anotar res en un mapa, cal anomenar-ho. No cal dir que eren gent religiosa, i els que sabien llegir i escriure, els qui portaven els registres i dibuixaven els mapes, eren els tenaços i infatigables

capellans que viatjaven amb els soldats. És per això que els primers noms amb què es van batejar els llocs eren noms de sants o de festivitats religioses celebrades allà on s'aturava l'expedició. De sants n'hi ha molts, però no són infinits, de manera que en els primers noms trobem repeticions. Hi ha San Miguel, Saint Michael, San Ardo, San Bernardo, San Benito, San Lorenzo, San Carlos, San Francisquito. I hi ha també festivitats: Natividad, Nacimiento, Soledad. Però els llocs també s'anomenaven segons els ànims que tenia la partida en aquell moment: Buena Esperanza, Buena Vista per la panoràmica de què gaudien, Chualar per la bellesa de l'indret. Després van venir els noms descriptius: Paso de los Robles pels roures que hi creixien, Los Laureles pels llorers, Tularcitos pels joncs dels aiguamolls i Salinas pels tolls d'àlcali, que eren blancs com la sal.

També hi ha llocs que rebien el nom dels animals i els ocells que hi van observar: Gabilan pels aligots que volaven per aquelles muntanyes, Topo pels talps, Los Gatos pels linxs. A vegades es devien a l'aspecte del lloc en si: Tassajara, per una tassa i una gerra; Laguna Seca, per un llac que s'havia evaporat; Corral de Tierra, per un clos de terra; Paraíso, perquè era com el cel.

I llavors van arribar els americans, que eren més cobejosos perquè eren més. Van prendre les terres i van refer les lleis perquè els seus títols de propietat fossin vàlids. El territori es va omplir de granges, primer a les valls i després a la falda de les muntanyes: casetes de fusta amb les teules de sequoia i cledes fetes amb estaques. Allà on fos que apareixia un fil d'aigua de sota terra, s'hi construïa una casa i s'hi asentava una família, que començava a créixer i a multiplicar-se. Al porxo de l'entrada hi plantaven esqueixos de geranis i rosers. Els carros van començar a deixar roderes als camins, i sobre les extensions de mostassa es van traçar camps de panís, blat i civada. A les vies principals, cada quinze quilòmetres s'hi trobava una adrogueria i una farga, que amb el temps van acabar esdevenint els nuclis de pobles com ara Bradley, King City o Greenfield.

Els americans tenien més tendència que els espanyols a batejar els llocs amb noms de persona. Un cop assentats a les valls, els noms dels llocs es refereixen més a fets que hi van ocórrer, i per mi aquests són els més fascinants de tots, perquè cadascun suggereix una història que ha passat a l'oblit. Penso en Bolsa Nueva, en Moro Cojo –qui

era, aquest moro, i com va anar-hi a parar?—; en Wild Horse Canyon, és a dir, el congost del Cavall Salvatge; en Mustang Grade, el pendís del Cavall sense Amo; en Shirt Tail Canyon, el congost del Faldó de la Camisa. Els topònims duen la càrrega dels qui els van encunyar, ja fos amb una intenció respectuosa o irreverent, descriptiva, poètica o despectiva. A qualsevol indret se'l pot anomenar San Lorenzo, però Moro Coix o congost del Faldó de la Camisa són denominacions ben singulars.

A la tarda el vent xiulava per damunt els assentaments, així que els grangers van començar a plantar barreres d'eucaliptus d'un quilòmetre de llarg per evitar que se'ls endugués la terra que acabaven de llaurar. I, poc o molt, així era la vall del Salinas quan el meu avi va portar-hi la seva dona i va instal·lar-se a la falda de la muntanya, a l'est de King City.

Capítol 2

1

He de recórrer a rumors, a fotografies velles, a històries i a records boirosos que es confonen amb llegendes per mirar de parlar-vos dels Hamilton. No eren gent destacada i se'n conserven pocs documents, més enllà dels habituals que fan referència al naixement, el matrimoni, la propietat de la terra i la mort.

El jove Samuel Hamilton va venir del nord d'Irlanda, igual que la seva dona. Era fill d'una família modesta de grangers, ni rics ni pobres, que havien viscut a la mateixa finca i la mateixa casa de pedra durant centenars d'anys. Els Hamilton van assolir una educació i una cultura remarcable i, com sol ser el cas en aquell país, tenien lligams i relació amb gent d'alta volada i amb gent de baixa estofa, de manera que un cosí podia ser baronet i un altre, pidolaire. I, per descomptat, descendien dels antics reis d'Irlanda, com tot irlandès.

El motiu pel qual en Samuel va deixar la casa de pedra i les ufanes terres dels seus avantpassats el desconec. No va ser mai un home d'idees compromeses, així que no pot ser que hagués de fugir acusat de rebel·lió, i era escrupolosament honest, fet que descarta la justícia com a causa principal del seu exili. Entre la meva família corria el murmuri –no arribava a ser rumor, sinó més aviat un sentiment callat– que havia estat l'amor el que l'en va expulsar, i no precisament l'amor per la dona amb qui es va casar. Ara bé, si va ser un amor massa fructífer o si ell va tocar el dos ressentit per un amor fracassat, això ja no ho sé. Sempre vam preferir creure que havia estat el primer cas. En Samuel tenia gràcia, encant i bona planta; es fa difícil pensar que cap noia irlandesa de pagès el pogués rebutjar.

Va arribar a la vall del Salinas exultant, ple d'idees i d'energia. Tenia els ulls d'un blau intens i, quan estava cansat, un li anava una mica cap

enfora. Era corpulent, però delicat en certa manera. Encara que treballés al ranxo sempre anava ben polit. Tenia unes mans molt destres que el feien un bon ferrer, fuster i tallista, capaç d'improvisar qualsevol cosa amb peces de fusta i metall. Sempre buscava noves maneres de fer coses que s'havien fet sempre, per fer-les millor i més de pressa, però no va tenir mai talent per fer diners. Altres que sí que tenien aquest talent van copiar-li els ginys, els van vendre i s'hi van fer rics, però ell amb prou feines va guanyar mai un sou en tota la vida.

No sé què el va empènyer fins a la vall del Salinas. Era un lloc estrany per a algú que venia d'un país tan verd, però el fet és que va arribar-hi uns trenta anys abans del canvi de segle, i d'Irlanda se n'hi va portar la dona, que era eixuta, menuda i amb menys gràcia que una gallina. Tenia una mentalitat presbiteriana freda com el gel i un codi moral obstinat a esguerrar tots els plaers d'aquesta vida.

No sé quan la va conèixer, ni com va festejar-la, ni com és que s'hi va casar. Suposo que, en algun racó del cor, en Samuel duia impresa la marca d'alguna altra noia, perquè ell era un home passional i la seva dona no va mostrar mai cap sentiment. Malgrat això, durant tota la seva joventut i fins que es va morir a la vall del Salinas, no es coneix que en Samuel anés amb cap altra dona.

Quan en Samuel i la Liza van arribar a la vall, tots els terrenys planers ja estaven agafats —els fons generosos, els fèrtils replecs dels turons, els boscos—, però encara quedaven terres de poc valor per ocupar, i així va ser que en Samuel Hamilton va instal·lar-se als turons erms que hi ha a l'est del que ara és King City.

Va seguir el procediment habitual. Va quedar-se un quart de secció per a ell i un altre per a la seva dona, i com que ella estava embarassada, va agafar-ne un altre per al fill que havia de venir. Amb els anys van arribar nou criatures, quatre nens i cinc nenes, i amb cada naixement van anar afegint un quart al ranxo, la qual cosa feia un total d'onze quarts de secció, això és, unes set-centes hectàrees.

Per poc que la terra hagués estat mitjanament bona, els Hamilton s'haurien fet rics. Però era dura i seca. L'aigua no hi brollava enlloc i la capa de terra llaurable era tan prima que en sobresortien els ossos pedregosos. Fins l'artemisia lluitava per sobreviure i les alzines s'esquifien per la falta d'humitat. Inclús en anys més o menys bons, hi havia tan poc menjar que el bestiar s'emmagria de tant anar amunt i avall